KURDISTAN

ئاڵا و پێشمەرگە
دوو هێمای نەتەوەیی کوردستان
٢٦ی سەرماوەز ڕۆژی ئاڵاو پێشمەرگە
ڕۆژی گەشبینی
بە داهاتووی خەباتی شوناسخوازیی کورد
نووسینی: سمایل بازیار
ئامادە کردنی: ڕەحمان نەقشی

ڕۆژی گەشبینی بە داهاتووی خەباتی شوناسخوازیی کورد

سمایل بازیار

لەوەڕا کە ئەم ڕۆژە ڕۆژی ئاڵا و پێشمەرگەی کوردستانە و ڕۆژی یادکردنەوە و پیرۆزکردنی ڕۆژێکی نەتەوەییە نەک حیزبی، کەوابوو هەوڵ دەدەم بە کورتیش بێ، ئاوڕ لە دۆزی کورد لە بەشەکانی تری کوردستانیش بدەمەوە، هەرچەند لەسەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان پتر هەڵوێستە دەکەم.

ئەگەر بۆ قسەکانم یان بۆ ئەو سیمینارە، عینوانێک دابنێم، ناوەکەی "ڕۆژی گەشبینی بە داهاتووی خەباتی شوناسخوازیی نەتەوەی کورد"ە. ئامانجی وتارەکە چییە؟ هەوڵ دەدەم بیسەلمێنم دوای نیزیک بە سەد ساڵ لە خەباتی شوناسخوازیی نەتەوەکەمان بەرامبەر بە داگیرکەرانی کوردستان، کورد لەو ململانێ و خەباتەیدا سەرکەوتووە و ئەوە داگیرکەرانی کوردستانن لە ستراتێژی خۆیاندا بەرامبەر بە کورد شکستیان هێناوە.

ڕۆژهەڵاتی کوردستان

ناسیۆنالیزمی ئێرانی لە کۆتاییەکانی سەدەی ١٩ و سەرەتای سەدەی ٢٠م و دەقیقتر بڵێم لەگەڵ بزاڤی مەشرووتە دەرکەوت، دیاردەیەک کە پێشتر لە مێژووی ئەم وڵاتەدا نەبووە، بەرهەمی ناسیۆنالیزمی ئێرانی "نەتەوەی ئێران" کە لەگەڵ یەکەم قانوونی ئەساسیی ئەم وڵاتە (١٩٠٦) بە فەرمی ناوی هێنرا. "نەتەوەی ئێران" دەستەواژەیەکی فانتازی و

دەستکرد بوو، کە بە مەبەستی سیاسی داتاشراو بوو، چونکە لەسەر بنەمای زمانی فارسی، کولتووری فارسی و مەزهەبی شیعە دادەمەزرێ و هیچ تەعبیرێک یا گوزارشتێکی لە شوناسی نەتەوەکانی دیکەی نیشتەجێ لەم یەکە جوغرافیاییەی کە پێی دەگوترێ ئێران نەدەکرد، کە کورد یەک لەو نەتەوانە بوو.

بیست ساڵ لەدوای لە دایکبوونی ناسیۆنالیزمی ئێرانی و بەرهەمەکەی "نەتەوەی ئێران" بە چوونەسەر تەختی شایەتی ڕەزاخانی پەهلەوی، کە گوزارشتی لە دەوڵەت - نەتەوەی مۆدێرنی ئێران دەکرد، ناسیۆنالیزمی ئێرانی چووە قۆناغێکی تری ژیانی خۆیەوە، واتە دروستکردنی "نەتەوەی ئێران". نەتەوەی ئێران کە تا ئەوکات لەسەر کاغەز مابۆوە، دەچێتە قۆناغی پراکتیکەوە و دەبێ بە کردەوە درووست بێ. بەم جۆرە پرۆسەی نەتەوەسازی لە ئێراندا دەستی پێکرد.

پرۆسەی نەتەوەسازی لەسەر بنەمای یەک دەوڵەت، یەک نەتەوە، یەک کولتوور دەستی پێکرد و، بۆ ئەم مەبەستە دەبوو نەتەوەکانی دیکە، کولتوورەکانی دیکە و زمانەکانی دیکە، لە نەتەوە و زمان و کولتووری فارسیدا بتوێنەوە و، ئەمەش لە ڕێگەی هێرش بۆ سەر کولتووری نەتەوەکانی دیکە دەستی پێکرد، بەهۆی ئامرازاەکانی دەسەڵات وەکوو سوپا و بوروکراسییەکی لە حاڵی پەرەسەندندا. بەم جۆرە پرۆسەی نەتەوەسازی لە ئێراندا بە شێوازێکی غەیرە دیموکراتیک و لە ڕێگەی زۆر و بە زەبری هێز و داسەپاندن و بە دوور لە ویست و ئیرادەی نەتەوەکانی ئێران دەستی پێکرد.

ئەمە سەرەتای دەستپێکی ستەم و چەوسانەوەی نەتەوەیی بە شێوازێکی مۆدێرن و سیستماتیک بوو لە ئێراندا، کە بە درووستبوونی دەوڵەت - نەتەوەی ڕەزاشای پەهلەوی دەستی پێکرد.

ناسیۆنالیزمی کوردیش لە پەرچەکردار بە ناسیۆنالیزمی ئێرانی کە ناسیۆنالیزمێکی هێرشبەر بوو فۆرمی گرت و بەگژ ئەم ناسیۆنالیزمە هێرشبەرەدا چووەوە و بە چالشی کێشا. بەم جۆرە ستارتی خەباتێکی درێژ خایەن لێدرا کە ئێستا ئەوە بۆ سەدەیەک دەچێ. کۆماری کوردستان، ڕاپەرینی ٤٦ - ٤٧ و بزووتنەویەک بە تەمەنی ٤٠ ساڵ درەوشاوەترین دەرهاویشتەی ئەم خەباتە بوون.

نێوەرۆکی ئەم خەباتە چ بوو؟ نێوەرۆکی خەباتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ماوەی ئەم سەدەیە، خەباتی شوناسخوازی بوو. ئەندامانی کۆمەڵگەی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ماوەی ئەم ١٠٠ ساڵەدا هەست و بیر و هەڵوێستی خۆیان بە شێوازی فرەڕەهەند و جۆراجۆر دەربڕیوە بۆ ئەوەی شوناسی نەتەوەیی خۆی بسەلمێنێ و بە ئامانجێکی سیاسی بگا.

شێوازەکانی ئەم دەربڕینە لەم تەوەرانەدا پوخت دەکرێنەوە: خەباتی چەکدارانە، نافەرمانیی مەدەنی، خۆڵقاندنی هونەر و ئەدەبیاتی نەتەوەیی و چالاکیی مەدەنی.

خەباتی چەکدارانە؛ خەباتێکی سەخت و دژوار بۆ ماوەی پتر لە ١٥ ساڵ و بێ پسانەوە و چالاکییەکانی ئەم ساڵانەی دوایی، لە "گردینە"ی "هەمزە سارتکەیی" ڕا بگرە تا "قەرەسەقەل"ی کەماڵ خزری، "سەقز"ی "شێخ غەریب"، "کۆساڵان"ی مینبەرییەکان، "دەری ئارگەش"ی "مەریوان" و "کامیاران"ی "حەمەی کامیاران".

نافەرمانی مەدەنی؛ لە شێوەی خۆپیشاندان و مانگرتنی گشتی و داخستنی دووکان و بازار لە شارەکانی کوردستان بەهۆی تیروری دوکتور قاسملوو و شەرەفکەندی و دووپاتبوونەوی لە ساڵانی دواتردا، ئیعتراز بە کوشتنی شوانەی سەید قادر، ئیعدامی فەرزاد کەمانگەر و هاوڕێیانی و دەربڕینی هەستی خەڵکی کورد لە ڕۆژهەڵات بە شێوازی جۆراجۆر وەک خۆپیشاندان، گردبوونەوە و هەڵپەڕکێ لە شین و شاییی بەشەکانی دیکەی کوردستان.

خۆڵقاندنی هونەر و ئەدبیاتی نەتەوەیی؛ لە بوارەکانی شێعر، ڕۆمان، فیلم، پەیکەرسازی، شانۆ، چاپەمەنی و موزیک. شیعرەکانی مامۆستا ئاسۆ، سەلاحی ئاشتی، عەلی ئولفەتی، گەردیگلانی، مارف ئاغایی، ڕەزایی، تاباک، ناسر ئاغابرا و شوانە و زۆریتر، ڕۆمانی گابوری هیدایەتی، گوڵی شۆرانی عەتا نەهایی و بەرهەمەکانی ئەمیری، فیلمەکانی قوبادی وجەمیل ڕۆستەمی، پەیکەرەکانی هادی زیائەدینی که لە سیما و ڕەمزە نەتەوەییەکان درووستی کردوون، شانوی قوتبەدینی سادقی، موزیکی گرووپی فوول هارمونیکی کاوە فەقێزادە تا هونەرمەندانی ناوچەیی و فولکلوربێژ و دەرکردنی دەیان گوڤار، ڕۆژنامە و وەرگێران .

چالاکیی مەدەنی؛ ئەو جووڵەیەی سەرەتا بە درووستکردنی ئەنجومەنەکانی ئەدەبی و یادکردنەوی بۆمبارانی شیمیایی هەڵەبجە لە تاران و شارەکانی دیکە دەستی پێکرد و، گەیشتە بەڕێوەبەردنی ڕێورەسمە نەتەوەییەکان و نەورۆزی جامانەکان و مەریوانی پێشەنگ لە خەباتی مەدەنی و شەهیدانی ژینگەی ئەم دواییە و هتد.

ئەم خەبات وچالاکییانەی ئەم سەدەیە و بەتایبەتی لە ٤٠ ساڵی ڕابردوودا کە من نموونەکانم بەم قوناغە هێناوە ناسیونالیزمی ئێرانییان بە چالش کێشاوە و بە تایبەتی لەم چەند دەیەی ڕابردوو بۆتە هۆی ئەوەی کە کۆمەڵگەی کوردی بنەماکانی شوناسی خۆی لەگەڵ ئەویتر بە زەقی ببینێ و وەکوو داگیرکەر لێی بڕوانێ. هەر بۆیەش دەبینین وێژمانی نەتەوەیی لە ٣٠ - ٤٠ ساڵی ڕابردوو بەملاوە لە کەش و هەوای سیاسیی کوردستاندا وێژمانی زاڵە، بە پێچەوانەی دەیەی ٤٠

و ٥٠ی هەتاوی. هەڵوێستی ناسیونالیزمی ئێرانی بەرامبەر بە دۆزی کورد و پرسی نەتەوەیی لە ماوەیی١٠٠ ساڵی ڕابردوودا و تا هەنووکە چ بووە؟ ڕوانینێکی تەواو ئەمنییەتی و وەک پرسێکی سیاسی و واقعییەتێکی کۆمەڵگەی ئێران سەیری نەکردووە. هەر بۆیەش هەرگیز بە جیددی لە ڕێگەی وتوویژ و دیالۆگەوە بۆ چارەسەری هەنگاوی نەناوە، بەڵکوو لە ڕێگای هێرشی نیزامی، میلیتاریزەکردنی کوردستان، تێرور، ئیعدام، زیندان و دورخستنەوە ویستوویەتی چارەسەری ئەم قەیرانە بکا و لە ڕاستیدا کۆتایی بە پرسی کورد بێنێ.

ئەم تێڕوانین و سیاسەتی ناسیونالیزمی ئێرانی لە ١٠٠ساڵی ڕابردوو لەلایەن سێ دەسەڵاتی ناوەندی بەڕێوە چووە، ڕەزاشای پەهلەوی، حەمەڕەزاشا کوڕی لە ٤٠ ساڵی ڕابردوودا وکۆماری ئیسلامی. ڕەزاشا سمکۆی شکاکی بە فێڵ و تەڵەکە و بە وتەی مێژوونووسانی ئێرانی بە (تدبیرکمند) لەنێو برد، حەمەڕەزاشای کوڕی قازییەکانی ئیعدام کرد، کۆماری ئیسلامی قاسملوو و شەرەفکەندیی لە جەرگەی ئوروپای موتەمەدیندا! تێرور کرد. ئەگەر حەمەڕەزاشا ١١ کەسایەتیی فەیزوڵابەگیی لە یەک ڕۆژدا بە پەتی سێدارەوە کرد، کۆماری ئیسلامی لە یەک ڕۆژدا ٥٩ لاوی لە شارێکی بچووکی وەک مەهاباد ئیعدام کرد. تا ئەو ڕۆژەی هاوپەیمانان ڕەزاشایان لە تەختی شایەتی هێنا خوار و هەڵیانداشت بۆ ئەفریقای باشوور، سەرۆک عەشیرەی کورد کە ملی بۆ سیاسەتی سینتراڵیزەکردنی ئێران ڕانەکێشابوو، لە زینداندا بوون (بیرەوەرییەکانی گرووپی ٥٣ کەسی یا گرووپی ئەرانی زانیاریی سەرنجڕاکێشی لەم بارەیەوە تێدایە). حەمەڕەزاشای کوڕی تا ئەو ڕۆژەی لە فرۆکەخانەی تاران بە چاوی گریانەوە بۆ هەمیشە ئێرانی بەجێ هێشت، زیندانیی ٢٥ ساڵەی کورد لە زیندانەکەیدا هەبوون (عەزیزیوسفی، غەنی بلووریان و ڕەزا شەلتوکی و عەلی عەمووییی کوردی کرماشانی) و لە ئێستاشدا کۆنترین زیندانی سیاسی لە ئێراندا ژن وپیاوی کوردن. (زینەب جەلالیان ١١ ساڵە لە زیندان دایە وحوکمی هەتاهەتایی بۆ بڕاوەتەوە. عوسمان مستەفاپوور، محەممەد نەزەری و کەماڵ شەریفی بەڕێز ٢٧، ٢٥ و ١٠ ساڵە کە لە زیندان دان.)

ئاماژەم بەوەکرد کە داگیرکەر هیچ کات بە جیددی و لە ڕێگەی دیالۆگەوە بۆ چارەسەری پرسی کورد هەنگاوی نەناوە، بەڵکوو بە سەپاندنی شەڕ و گرتنەبەری ڕێگەی توندوتیژانە، بەرگریی چەکدارانەی بەسەردا سەپاندووین. هەندێک کەس پێیان وایە هەر لە سەرەتاوە دەستبردن بۆ چەک هەڵە بووە، وەک شێوازێک لە خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و نەدەبوو بۆ بەرگری لە ماف و ئازادییەکانی نەتەوەکەمان ئەم شێوازە لە خەبات هەڵبژێردرێن. ئێمە شەڕ بە یەکێک لە دزێوترین و قێزەونترین دیاردەکانی مێژووی مرۆڤایەتی دەزانین، هەر بۆیەش هەرگیز حەزمان نە لە شەڕ و نە لە چەک هەڵگرتن بووە. چ لەوی تاڵتر و ناخۆشتر کە منداڵ هەتیو بکەوێ، دایک جەرگی بسووتێ و عافرەت بێوەژن بکەوێ، جا فەرق ناکا چ عەرەب، چ فارس، چ تورک و چە کورد، ئەمانە هەمووی دەرهاویشتەی شەڕن. لە ڕێوڕەسمی پەردەلادان لە کتێبی فەرماندەرانی شەهیدی حیزبی دێموکراتدا گوتم: بە شاهیدی بەشێک لە ئێوە کە لەو ڕێورەسمە دان و لە نێزیکەوە ئەو

فەرماندەرانەتان دەناسی، بە جۆرئەتەوە دەڵێم هیچ کامیان نە پێیان خۆشبوو بکووژرێن و نە کەس بکووژن.

ئێمە وەک کورد هەرگیز هێرشمان نەکردووەتە سەر هیچ نەتەوەیەک و هەرگیز خاکی هیچ نەتەوەیەکی دیکەمان داگیر نەکردووە. ئێمە چمان ویستووە؟ بە ئازادی لە سەر خاکی خۆمان بژین و مافی بڕیاردانمان لەسەر چارەنووسی سیاسیی خۆمان هەبێ، ئەمە تاوانی ئێمەیە. ئێستا لایەنگرانی ئەم ڕوانگەیە چ ئاڵتێرناتیوێکیان لە تێکۆشان پێ شک دەهات بۆ دابینکردنی ماف و ئازادییەکانی نەتەوەکەمان؟ مەگەر غەنی بلووریان و هاوبیرانی لە حیزبی دیموکرات جیا نەبوونەوە بۆ ئەوەی لە ڕێگەی خۆیان گوتەنی، "ئاشتیخوازانە"وە دۆزی کورد چارەسەر بکەن. مەگەر چەکیان دانەنا و تەنانەت پشتیوانییان لە کۆماری ئیسلامی نەکرد بە پاساوی "دژەئیمپریالیست بوونی خەتی خۆمەینی". ئایا توانییان لەم ڕێگەیەوە ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد دابین بکەن؟ هەروەک بینیمان ئەوانیش کەوتنە بەر تیغی ڕەحمەتی کۆماری ئیسلامی و، قەدەغەبوونی چالاکی، زیندان، ئیعدام و ڕاودوونانی ئەندامانیان بە نەسیب بوو.

ئایا ئەحمەد موفتیزادە و ناسر سوبحانی دەستیان بۆ چەک بردبوو؟ ئەوان نە سێکۆلار بوون و نە چەپ و نە لە خانەی ئەحزابی "براندازی"دا بوون، بەڵکوو ئیسلامی، موتەدەین و تەنانەت لە مەقتەعێکدا بەرگریشیان لە کۆماری ئیسلامی کرد، کەچی چارەنووسی ئەوانیش هەر زیندان و کوشتن بوو. ئێمە هەمیشە پێمان وابووە چارەسەری پرسی کورد دەبی لە ڕێگەی دیالۆگ و وتوویژ بێ، پێمان وابووە گرییەک کە بە دەستی دەکرێتەوە بۆ بە ددان بیکەینەوە، ئێمە هەرگیز وتوویژمان وەک پرەنسیپێک لە شێوازی خەبات ڕەت نەکردۆتەوە، بەڵام ئەگەر لایەنی بەرامبەرت ئامادە نەبوو و یا نیاز پاک نەبوو، وتوویژ مانای هەیە؟

لە ٤٠ ساڵی ڕابردوو کۆماری ئیسلامی سێ جار لە گەڵ بزووتنەوەی کورد یا لەگەڵ لایەنێکی ئەم بزووتنەوەیە وتوووێژی هەبووە. جاری یەکەم لە پاییزی ١٣٥٨ لە گەڵ دەستەی نوێنەرایەتی گەلی کورد وتوووێژی ئاشکرای بوو. دوای چەند مانگ وتوویژەکان گەیشتنە بونبەست. دواتر حیزبی دێموکرات یەکلایەنە درێژەی پێدا و هەر بۆیەش پێی دەگوترا سازشکار"، ئەم هەوڵە یەکلایەنەش گەیشتە بونبەست. لە ڕاستیدا ئەوە کۆماری ئیسلامی بوو کە باوەڕی بە وتوویژ نەبوو و مەبەستی لە وتوووێژ کرینی کات بوو بۆ پتەوکردنی بناغەکانی خۆی؛ چونکە ئەو کات هێشتا بە باشی جێی نەگرتبوو، بۆ سەلماندنی ئەم ئیدعایە و نیازپاک نەبوونی کۆماری ئیسلامی با لە قسەکانی هاشمیی ڕەفسەنجانی ورد ببینەوە:

لە "صورت جلسە"ی شورای ئینقلاب لە ١١ی سەرماوەزی ساڵی ١٣٥٨، لە زمانی ڕەفسەنجانیوە هاتووە، ئەوان (کوردەکان) بە هیچ شتێک ڕازی نین مەگەر وڵاتێکی سەربەخۆی غەیری ئیسلامی، پێتان وانەبێ بە وتوویژ چارەسەر بێ، بێگومان لە

گەڵیان تووشی شەڕ دەبین. (سەرچاوە: مسعود رضوی روزنامەی همشهری سال ١٣٧٢)

جاری دووهەم، لە ڤییەن، پێتەختی وڵاتی ئۆتریش و ئەم جار وتووێژ بە نەهێنی، ئاکام: تیروری دوکتور قاسملوو.

جاری سێهەم: ئەم جارەش بە نەهێنی و ئاکامەکەی هیچ! وەزیری ئیتلاعات لە مەجلیسی شوورای ئیسلامیدا دەڵێ، ماوەیەک لەوە پیش لە گەڵ "گروهکهای معاند" وتووێژمان هەبوو، تا زانیاریی خۆمانیان لەسەر بەڕۆژ بکەینەوە. ئایا ئەو نموونانە کافی نیین بۆ ڕەوینەوەی گومانی نیازپاکیی کۆماری ئیسلامی بۆ وتووێژ؟

ئێستا کە نیزیک بە ١٠٠ ساڵ لە دەسپێکی هەوڵی ناسیونالیزمی ئێرانی بە هۆی دەوڵەتی شێوە مودێرنی ڕەزاشای پەهلەوی بۆ دروستبوونی "نەتەوەی ئیران" و ئاسیمیلەکردنی نەتەوەی کورد لە بۆتەی نەتەوەی فارسدا تێدەپەڕێ، بزانن ئایا داگیرکەر بە ئامانجی خۆی گەیشتووە؟ هەروەک دەزانن لە درێژەی هەمان ڕویکەرد و ستراتێژیی ناسیونالیزمی ئێرانی، واتە پەنابردن بۆ سەرکوتی هەوساریپچڕاو بەرامبەر بە گەلی کورد، سێ مانگ پێش ئێستا کۆماری ئیسلامی هاوکات لەگەڵ ئیعدامی سێ زیندانیی سیاسیی کورد، قەڵای دێموکراتی مووشەکباران کرد، کە لە ئاکامدا پۆلێک لە خەباتگێڕانی کورد گیانیان لەدەست دا و ژمارەیەک بریندار بوون.

وەڵامی کۆمەڵانی خەڵک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەم هێرشکارییە و ئیعدامەکان چ بوو؟ وەڵام، مانگرتنی سەرانسەری لە ٢١ی خەرمانان لە شارەکانی کوردستان، مانگرتنێک کە لە ٤٠ و بگرە ١٠٠ ساڵی ڕابردوودا، وەک گەورەترین نافەرمانیی مەدەنی، بەم پانتایە و ژومارەیە بێوێنە بوو.

ئەم مانگرتنە میلیۆنییە، شارستانییە، کۆمەڵایەتییەی کوردستان دوو دەرهاویشتەی گرینگی هەبوو: یەکەم، پەیامێک بوو بۆ داگیرکەر کە لە دوای ١٠٠ ساڵ بەتایبەت لە ٤٠ ساڵی ڕابردوودا، لەگەڵ ئەوەی پەنای بۆ هەموو ئامرازێک بردووە، هیچ پێگە و جێگەیەکی لە کوردستاندا نییە و لە سەر خاکی کوردستان بێگانەیە و بوونی ئەو تەنیا بەهۆی هێزی سەربازی و میلیتاریزەبوونی کوردستانە. دووهەم، ئەم مانگرتنە ئەزموونێک بوو، تاقیکارییەک بوو، کە لە ئەنجامیدا دەرکەوت کە ناسیۆنالیزمی ئێرانی لەدوای ١٠٠ ساڵ هەوڵدان، لە ئامانجی خۆی واتە دروستکردنی "نەتەوەی ئێران" و پێدانی شوناسی ئێرانی بە کورد سەرکەوتوو نەبووە و بەپێچەوانە کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەلماندی کە پێداگرە لەسەر شوناسی نەتەوەیی خۆی.

ئاستەنگەکانی بەردەم خەباتی شوناسخوازانە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە کورتخایەندا

١- یەکڕیزی و یەکگرتوویی هێزەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەتایبەت لەم دۆخە هەستیارەی ئێران و ناوچە کە تێیدان زۆر لەوەی کە دەبێ ببێ کەمترە و، لەو نێوەدا بە تایبەتی هیچ پاساوێک نییە بۆ یەکنەگرتنەوەی دێموکراتەکان، وەک دوو هێزی سەرەکیی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە میراتێکی هاوبەشی ٦٠ ساڵە، کە لەم خەباتە شوناسخوازییەی کورد لەم بەشەی کوردستان پشکی شێریان بەردەکەوێ. وەدوادان و سەرنجنەدان بە ویستی کۆمەڵانی خەڵک و بەهەندنەگرتنی ئەو کەمپەین و واژۆیانەی کە بۆ ئەم مەبەستە ئەنجام دەدرێن، لەبەر چاوی وشیاری کۆمەڵانی خەڵک ون نییە و خۆدزینەوەیە لە ئەرکی نیشتمانی.

٢- ئەو ناسیۆنالیزمە کولتوورییەی کە لە ناوچەکانی خوارووی کوردستان (کرماشان و ئیلام) لە ساڵانی ڕابردوودا دەرکەوتووە، دەبێ گرینگی پێ بدرێ و ڕەهەندی سیاسی بەخۆیەوە بگرێ، تا کۆتایی بە ناهاوسەنگی تێکۆشانی شوناسخوازیی ناوچەکانی کوردستان بێ.

٣- پێکهاتەی کۆمەڵناسیی سیاسیی کوردستان تووشی گۆڕان هاتووە و لە ئەنجامیدا چینێکی ناوەندیی نوێ دەرکەوتووە. ئەم چینە کولتووری تایبەت بەخۆی هەیە و بە زمان و ئەدەبیات و مێتۆدی دەیەی ٦٠ ئاخاوتنی لەگەڵ ناکرێ.

باشووری کوردستان

لە پاش کۆتایی شەڕی یەکەمی جیهانی و هەڵوەشانی ئیمپڕاتۆریی عوسمانی، لەسەر خواستی هێزە سەرکەوتووەکانی ئەم شەڕە لە سەر میراتی ئەو ئیمپڕاتۆرییە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، چەندین وڵاتی تازە کە ئەفسەرانی ئینگلیسی بە خەتکێش سنووریان بۆ دیاری کردن، هاتنە سەر نەخشەی جوغرافیا. یەک لەو دەوڵەتانە عێراق بوو، کە لە ڕاستیدا میعمارەکەی خانمێکی ئینگلیسی بوو بەناوی "گرتروود بیل".

عێراق چوارچێوەیەکی دەسکرد بوو کە هەم شا و هەم خاکیان بۆ قەرز کرد. شایان (فەیسەل) لە سعوودی و خاکیان لە کوردستان بۆ قەرز کرد - کوردستان لە ساڵی ١٩٢٤ بە عێراق لکێندرا - . ئەو چوارچێوەیە وەک موزاییک لە چەندین نەتەوە و کەمەنەتەوە و ئایین و ئایینزای جیاواز پێک هات، کە یەک لەوان کورد بوو، کە بەپێچەوانەی حەز و ویستی خۆی لەو چوارچێوەیان پەستاوت.

هەر لە سەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی عێراقی عەرەبی سوننە کە خۆی کەمینە بوو لە ئاست عەرەبی عێراق، دەستی بە سەر هەموو کاروباری دەوڵەتدا گرت و هەوڵی دا لە ڕێگەی سیستمێکی کارگێری و خوێندن و پەروەردەی مەرکەزییەوە، بێ گوێدانە ئەوەی کە نەتەوە و ئێتنیکی جیاواز لە عێراق دەژین، ناسنامەی عەرەبی و زمانی عەرەبییان بە سەردا بسەپێنی و بەکورتی و بە پوختی هەوڵی هاوشوناسکردنی عێراقی دا. کورد بەرامبەر بە هەوڵی ناسیۆنالیزمی عەرەبی بۆ هاوشوناسکردنی عێراق وەستایەوە و ئامادە نەبوو ناسنامەی عەرەبی قبووڵ بکا و بۆ سەلماندنی شوناسی نەتەوەیی خۆی دەستی کرد بە خەبات و تێکۆشانێکی فرەڕەهەند. لووتکەی ئەم خەباتە شوناسخوازییە شۆڕشی ئەیلوول و شۆڕشی نوێ بوون کە سەرجەم نیزیک بە ٣٠ساڵی خایاند.

هەرچەندە هەموو دەوڵەتە یەک لە دوای یەکەکانی عێراق هەوڵی سڕینەوەی شوناسی کوردیان داوە، بەڵام ئەو هەوڵە لە سەردەمی دەسەڵاتداریی حیزبی بەعس لە ساڵی ١٩٦٨ەوە گەیشتە چڵەپۆپەی خۆی. داگیرکەر بە گرتنەبەری سیاسەتی تەرحیل، تەهجیر، تەعریب و تەبعیس و هەروەها پاکتاوکردنی ڕەگەزی (ئەنفال و کیمیاباران) و سیاسەتی زەوی سووتاوە - کە بریتی بوو لە وێرانکردنی گوندەکانی سنووری کوردستان لەگەڵ تورکیە و ئێران بەقووڵایی ٢٠ کیلۆمیتر و لەگەڵ خاک یەکسانکردنی شار و شارۆچکەکان (قەڵادزێ و سەنگەر)- کەمەری بە خاپوورکردنی کوردستان بەستبوو. بەڵام ئێستا کورد لە چ دۆخێکدایە لە باشووری کوردستان؟ ٧٠ ساڵ سیاسەتی داگیرکەر بۆ تواندنەوەی نەتەوەی کورد بە کوێ گەیشت؟

یەکەم: ٢٧ ساڵە کورد لە باشووری کوردستان خۆی، خۆی بەڕێوە دەبا لە ڕێی هەموو ئەو دامودەزگا و دامەزراوانەی کە پێویستن بۆ بناغەی دەوڵەتێکی نەتەوەیی و، بەکورتی هەموو واژۆیەک لە کوردستان بەدەست کوردە.

دووهەم: ٢٧ ساڵە لە کوردستان، زمانی ڕەسمی زمانی کوردییە. ئەو زمانەی کە لە ڕۆژهەڵات خوێندن و نووسین و، لە باکووری کوردستان ئاخاوتنی پێ قەدەغە بوو. گرینگی ئەم دەسکەوتە نەتەوەییە کاتێک دەردەکەوێ کە دەبینین بەسەدان زمان لە جیهاندا لە نێوچوون و چوونەتە خانەی زمانە مردووەکان، واتە ئەو زمانانەی کە کەس قسەیان پێ ناکا. بۆ تەنزی تاریخیش بێ با نموونە بە "ساطع الحصری" بێنمەوە کە لە ئەندازیارانی سەرەکیی ناسیۆنالیزمی عەرەبی بوو لە عێراق، کە لایەنگری قوتابخانەی ناسیۆنالیزمی ئاڵمانی (فیختە و هێردر) بۆ نەتەوە بوو، کە زمان بە توخمی سەرەکیی نەتەوە دادەنێن. حوسەری دەیگوت: "نەتەوەکان تەنیا بەهۆی زمانیان لێک جیا دەکرێنەوە". ئێستا نیزیک بە ٣٠ ساڵە کە زمانی نەتەوەکەی حوسەری زمانی ڕەسمی نییە و وەچەی نوێ لە باشووری کوردستان تەواو لەگەڵی بێگانەیە.

سێهەم: لە باشووری کوردستان پارەکە لە مانگی ئەیلوولدا بۆ یەکەم جار لە مێژووی کورد، ئەو هەلە بۆ کورد ڕەخسا کە

بڕواتە سەر سندووقی دەنگدان تا لە سەر گرینگترین پرسیاری سیاسیی ژیانی خۆی بڕیار بدا، ئەوە ئامانجی ستراتێژیکی هەر بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازە کە هەوڵ دەدا پێی بگا. کورد لە باشووری کوردستان ئەم فورسەتەی وەدەست هێنا.

ئاستەنگەکانی بەردەم خەباتی شوناسخوازیی کورد لە باشووری کوردستان لە کورتخایەندا

یەکەم: نەبوونی هاوسەنگی لە نێوان چینەکانی هەژار و دەوڵەمەند، کە گەندەڵییەکی سەر سووڕهێنەر پەرەی داوەتێ، یەکێک لە خاڵە لاوازەکان و لە ڕاستیدا پاشنەی ئاشیلی خەباتی شوناسخوازییە لە باشووری کوردستان. بەڕێکەوت نییە کە جووڵانەوەیەکی ئیعتراز بە هەڵگرتنی دروشمی دادپەروەرانە لە ماوەیەکی کورتدا و لە مەفتەعێکدا، نیو میلیۆن دەنگ بۆخۆی مسۆگەر دەکا. ئەم جووڵانەوەیە بەرهەمی ئەم کەلێنە چینایەتی - کۆمەڵایەتییەیە. ئەم دۆخە بەجۆرێک کارتێکەری کردووەتە سەر ئینتمای نەتەوەیی لەو بەشەی کوردستان کە "د.سەلاحەددین خەدیو"، کارناسی مەسایلی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بێتە سەر ئەو باوەڕەی کە قۆناغی "پسا کوردی" لانیکەم لە دەڤەرێکی ئەم بەشە لە کوردستان دەستی پێکردووە.

دووهەم: نەبوونی گوتاری هاوبەش و هاوهەڵوێستی لە نێوان هێزە کوردییەکانی باشووری کوردستان لە بەرامبەر بەغدادا کارەساتبار دەبێ، هەر وەک کارەساتیشی لێ کەوتەوە.

باکووری کوردستان

ئەگەر ناسیۆنالیزمی ئێرانی کوردی وەک عێل و عەشیرە و قەوم ناو دەبرد، یا لە عێراق لە دەستووری کاتیی ١٩٥٨ سەردەمی عەبدولکەریم قاسم دانی بە نەتەوەی کورد هێنابوو و بەگشتی لەم دوو وڵاتەدا (هەڵبەت عێراق زۆرتر) لە چوارچێوەی کولتووریدا مەجالی دەرکەوتنیان بە کورد دابوو، لە تورکیە دۆخەکە بە جۆرێکی تر بوو. لە تورکیە نە تەنیا فورسەتی ئەم دەرکەوتنە کولتوورییە سنووردارەش نەبوو، بەڵکوو لە بنەڕەتدا، حاشا لە بوونی کورد وەک عێل و عەشیرەش دەکرا و شوناس و ناسنامەی ساختە و تەزویری دەدرایە ۆاڵ و بە "تورکی چیایی" دەناسێندرا. بۆ وێنە: مادەی ٨٨ی دەستووری تورکیە (١٩٢٤) دەڵێ: "هەموو دانیشتووانی تورکیە بەبێ جیاوازیی ئایینی و نژادی گشتیان تورکن". مادەی ١٩ی هەمان دەستوور دەڵێ: "هەموو تورکەکان بەرامبەر بە یاسا یەکسانن". ئەمە یانی بێجگە لە تورک هیچ نەتەوە و ئیتنێکی تر لە تورکیە نییە. لە تورکیە هەر کە کۆمار ڕاگەیەندرا (١٩٢٣) سیاسەتی توانەوە و لە نێوبردنی کوردان وەکوو نەتەوە بوو بە ئامانجی کاربەدەستانی دەوڵەت. هەوڵی ناسیۆنالیزمی تورک بۆ سڕینەوەی شوناسی کورد لە ڕێگەی سەرکوتەوە بە ڕادەیەک بوو کە "نادر ئینتسار"، مامۆستای زانکۆ لە ئەمریکا و بەڕەگەز فارس دەڵێ: "لە سەدەی بیستەمدا هیچ وڵاتێک بە ڕادەی تورکیە بۆ لە نێوبردنی شوناسی نەتەوەیی کوردان هەوڵی نەداوە".

سێ ڕاپەڕینی (شێخ سەعیدی پیران ١٩٢٥)، (ئاراڕات ١٩٣٠) و (سەید ڕەزای دێرسیم ١٩٣٦)، کاردانەوەی کوردبوون بە سیاسەتی لە نێوبردنی شوناسی کوردان کە بەتوندی سەرکوت کران. کوودەتا یەک لەدوای یەکەکانی سەربازیی لە تورکیە (١٩٨٠، ١٩٧١، ١٩٦٠) و ڕۆڵی گرینگی سوپا لە ژیانی سیاسیی تورکیە لەو ساڵانەدا، نەیتوانی خەباتی شوناسخوازیی کورد کپ بکا و لە دەیەی ٨٠ی زایینییەوە، بزاڤی ڕزگاریخوازیی کورد، لە بەگژداچوونەوە بە ناسیۆنالیزمی تورک چووە قۆناغێکی نوێیەوە و لە شێوازی خەباتی چەکدارانە، بۆتە یەکێک لە درێژترین جووڵانەوە چەکدارییەکانی مێژووی بزووتنەوە ڕزگاریخوازییەکانی جیهان.

ئەم بزووتنەوەیە هەر لە شاخدا قەتیس نەماوە و بە کەلکوەرگرتن لە زەمینەی ڕەخساو، خەباتی مەدەنی لە شارەکانیش هاوتەریب و پشتیوانییەتی، کە زۆر دەسکەوتی لێ کەوتۆتەوە.

ئێستا لە دوای ١٠٠ ساڵ ناسیۆنالیزمی تورک، توانیویەتی بە ئامانجی خۆی کە کۆتاییهێنان بە بوونی کورد بوو بگا؟ وڵامی ئەو پرسیارە نەخێرە، بەڵگە بۆ ئەم ئیدیعایە چییە؟

لە چەند ساڵی ڕابردوو لە هەڵبژاردنی پارلمانی لە تورکییە (HDP) ئەو حیزبەی کە نوێنەرایەتیی گەلی کورد دەکا لە دوو هەڵبژاردنی (٢٠١٥ و ٢٠١٨)دا بەشداری کردووە. دەوڵەتی تورک لە ساڵی ١٩٨٠ بەدوای کوودەتا سەربازییەکەی "کەنعان ئێڤرێن" بەربەستی ٥ لەسەدی کردە ١٠ لەسەد، تا بەم ڕێگەیە بەربەست دابنێ لە بەردەم هەر پارتێکی کوردی بۆ چوون بۆ پارلمان. بەڵام لەم دوو هەڵبژاردنەدا کورد بە شکاندنی بەربەستی ١٠ لەسەد و بگرە پتریش بە دەیان کورسیی پارلمان مسۆگەر دەکا. لە ڕاستیدا ئەم هەڵبژاردنانە پێش ئەوەی دەنگدان بێ بۆ هەڵبژاردنی نوێنەری پارلمان، دەنگدانە بە شوناسی نەتەوەیی و دەنگدانە بە ئەوەی کە من کوردم و تورک نیم.

کاتێک نیزیک بە شەش میلیۆن دەنگدەری کورد دەنگ بە ناسنامەی نەتەوایەتیی خۆی دەدا، نیشانەی شکستی ستراتێژی ناسیۆنالیزمی تورکە لە ئاست کورد. با لە وتەکانی وەزیرێکی دەرەوەی سەردەمی ئاتاتورک (١٩٢٣ -١٩٣٨) کە ڕەشترین قۆناغی مێژوویی کوردەکان بوو لە تورکیە، لە زمان کریس کۆچێرا، ورد ببینەوە، ئەمجار قووڵایی شکستی ناسیۆنالیزمی تورک لە کوردستانمان بۆ دەردەکەوێ. وەزیرێکی دەرەوەی تورک لە میواندارییەکی سیاسیدا بەڕاشکاوی دەڵێ: "حکوومەتەکەی دەیهەوێ هەر چۆنێک بێ کوردەکان لە ئانادۆل دەر بکا، ئێستا کەمتر لە ٥٠٠ هەزار کورد لە تورکیە دەژین، ژمارەیەکی زۆر بۆ عێراق و ئێران ڕادەکەن، ئەوانەی ماون تووشی ئەو چارەنووسە دەبن، کە خۆیان نەگونجاندووە و لە نێو دەبرێن".

ئاستەنگەکانی بەردەم خەباتی شوناسخوازیی کورد لە باکووری کوردستان لە کورتخایەندا

سەرەڕای بەرەو پێش چوونی خەباتی شوناسخوازیی کورد لە باکووری کوردستان و شکستی ستراتێژیکی تورک لە بەرامبەر کورد کە بەرهەمی خەباتی شاخ و شار بە مانای واقعی وشەیە، هێشتا دەنگدەری کورد هەیە کە دەنگ بە حیزبی تورکی دەدا و ژمارەشیان گەلێک زۆرە. ئەم دیاردەیە دەبێ خەسارناسیی جیدی بۆ بکرێ و ئەو دەنگدەرانە دەبێ تێ بگەیەندرێن، ئەم دەنگدانەیان بە مانای پشتکردنە لە نەتەوەکەی و حاشاکردنە لە ناسنامەی نەتەوەیی خۆی.

ڕۆژئاوای کوردستان

دەوڵەتی سووریەش لە دابەشکردنی میراتی ئیمپراتۆریی عوسمانی بەهۆی فەڕانسە و بریتانیا لە دوای شەڕی یەکەمی جیهانی هاتە سەر نەخشەی جوغرافیا. لەگەڵ دروستبوونی ئەم دەوڵەتە بچووکترین بەشی کوردستانی پێ بڕا. ئەم وڵاتە تا لە ژێر قەیمومییەتی فەڕانسەدا بوو، کوردەکان هەندێک دەرفەتی چالاکیی کولتوورییان هەبوو، بەڵام بە هاتنە سەر دەسەڵاتی نەتەوەپەرستەکانی عەرەب، نە تەنیا ئەو دەرفەتانەش نەمان؛ بەڵکوو لە مافە نەتەوایەتی و سیاسییەکانیش بێبەش کران.

لە درێژەی سیاسەتی دژبەکورد لە سووریە بە هۆی نەتەوەپەرستەکانی عەرەب لە ساڵی ١٩٦٢ لە سەرژمێرکردنی پارێزگای حەسەکە، ١٢٠ هەزار کورد لە ئامار حەزف و لە ناسنامەی سووری و مافەکانی هاووڵاتی بێبەش بوون. هەر لە هەمان ساڵدا دەوڵەتی ناوەندی دەستی کرد بە دروستکردنی پشتێندی عەرەبی. بەپێی ئەو پرۆژەیە دەبوو تەواوی کوردەکانی سنووری تورکیە بۆ ناوچە عەرەبییەکان ڕابگوێزرێن و لە شوێن ئەوان عەرەبەکان نیشتەجێ بکەن. کە ئەمە شتێک نەبوو، جگە لە سیاسەتی جیاوازیی ڕەگەزی"ئاپارتاید". بە هاتنە سەر کاری بەعسییەکان سیاسەتی لەنێوبردنی کوردەکان ڕەچاو کرا، بە جۆرێک یەکێک لە ڕێبەرانی بەعس بەناوی "محەممەد تالب هیلال" لە ناميلکەیەکدا بەرنامەی لەنێوبردنی نەتەوەی کوردی لە سووریە داڕشت. بەڵام ئێستا کورد لە ڕۆژئاوای کوردستان لە چ بارودۆخێک دایە؟ سیاسەتی جیاوازیی ڕەگەزی "ئاپارتاید" و پرۆژەی "محەممەد تالب هیلال"ی بەعسی بە کوێ گەیشت؟

لە ڕابردوودا لە ڕۆژئاوای سووریە جووڵانەوەیەکی سەربەخۆ و گشتگیری کوردی لە ئارادا نەبوو، تەنیا پارچەیەکی کوردستانە کە خەباتی چەکداری بەهۆی سروشتی جوغرافیایی (زۆرتر پێدەشت) تێیدا ئەنجام نەدراوە و هەر بۆیەش پرسی کورد لەم بەشەی کوردستان بەو جۆرەی کە دەبێ بە ڕۆژەڤ نەبووە و تەنانەت لە کتێبە کلاسیکەکانی مێژووی کورد، هێندێک

لە مێژوونووسانی بیانی ئاوڕیان لەم پرسە نەداوەتەوە. بەڵام ئێستا کورد بە قۆستنەوەی ژیرانەی ئەم هەلومەرجەی کە لە ساڵی ٢٠١١ەوە، سووریە تووشی هات، توانیویەتی پرسی کورد لەم بەشەی کوردستان بە جۆرێک بەرۆژەڤ بکا کە بە واقعی پێی بگوترێ "شۆڕشی ڕۆژئاوا". ئێستا کورد لە سێ پارێزگا (کانتۆن) دوو کانتۆنی خۆی ئیدارەی دەکا. دەسکەوتەکانی دیپلوماسی و سەربازیی کورد حاشاهەڵنەگرە. لە کاخی ئێلیزە لەلایەن سەرکۆماری فەرانسەوە میوانداری لە ئاسیە عەبدوڵڵا و نەسرین عەبدوڵڵا وەک نوێنەرانی کوردی ڕۆژئاوا دەکرێ، بە وتەی "هێمن سەیدی" نیزیک لە ناوەندەکانی ئاکادێمی لە ئینگلیستان پتر لە ١٠٠ تێزی ماستەر و دوکتورا و سیمینار لە زانکۆکانی دەرەوەی وڵات لەسەر ڕۆژئاوا نووسراوە و بەڕێوە چووە. ئێستا ئیتر زاراوەی "ڕۆژئاوا" لە چاپەمەنی و میدیای دەرەوەدا وەها جیێ گرتووە کە کەمتر باکووری سووریە بە کاردەبرێ. هەروەها ڕۆڵی سەرەکیی کورد لە تێکشکانی گەورەترین و مەترسیدارترین گرووپی تیرۆریستیی جیهان "داعش" لە سووریە و گرتنی پێتەختی دەوڵەتی ئەو گرووپە، پرستیژ و ئیعتباری کوردی لە بیروڕای گشتی جیهاندا بردە سەر. هەمووی ئەم دەسکەوتانە وایکردووە کە بە جیهانی نیشان بدرێ کە سەتی ١٠ی سووریە کوردن و لە دارشتنەوەی سووریەی نوێدا لە بەرچاونەگرتنی شوێن و پێگەی کورد غەیری موممکینە.

ئاستەنگەکانی بەردەم خەباتی شوناسخوازیی کورد لە ڕۆژئاوا لە کورتخایەندا

ئەگەر لە شەڕ لەگەڵ "داعش" دا پاساو هەبوو کە یەکدەست نەبوونی هێزی سەربازیی کورد، دەرهاویشتەی نگەتیڤی لێ دەکەوتەوە. لە قوناخی "پساداعش" دا ئەم پاساوە لە جیێ خۆیدا نییە و بەرفراوانتر بوونی بەرەی کورد، قورسایی پتر دەبەخشێتە کورد لە موعادلاتی ئەم وڵاتەدا.

ئاکام

ئێستا لە دوای ١٠٠ ساڵ ئەگەر بەراوردێک بکەین لە نێوان وەدیهاتنی ستراتێژیی ناسیونالیزمی عەرەبی، ئێرانی و تورکی بەرامبەر بە کورد و خەبات و تێکۆشانی کورد بۆ شکست پێهێنان بەم ستراتێژییە، دەبینین ئەوە داگیرکەرانن کە شکستیان هێناوە، و نەیانتوانیوە ئەم ستراتێژییە وەدی بێنن، چونکە نەیانتوانی کورد لە ناو بەرن، نەیانتوانی ناسنامەی خۆیانی بەسەردا بسەپێنن و لە کولتوور و نەتەوەی خویاندا ئاسیمیلەی بکەن و لە هاوشوناسکردنی وڵاتەکەیان ناکام بوون. ئەو ستراتێژییە بۆیە شکستی هێنا، چونکە کورد نەیهەویست ببێ بە تورک، بە ئێرانی و بە عەرەب و خۆی پێ لەوان جیاوازە. لە بیرمان نە چێ لە ڕێرەوەی مێژوودا چەندین نەتەوە لە ناو چون و شوێنەواریشیان لە پاش بەجێ نەما، هەر لەم ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە نەتەوە هەبوو کە سەردەمێک گەورەترین ئیمپراتوریی ناوچەکە بوو، بەڵام ئێستا گوندێکی بەدەستەوە نییە. ئەوە کوردە کە ڕۆژ بە ڕۆژ لە سەلماندنی شوناسی نەتەوەیی خۆی پێداگرتر و سوورترە و زۆرسەرکەوتنی گەورەی

وەدەست هێناوە. ئەوە بۆ یەکەم جارە لە ١٠٠ ساڵی ڕابردوودا هاوکات لە هەر چوار پارچەی کوردستان خەباتی شوناسخوازی لە ئارادایە.

دوا وتە

هێگل فەیلەسوفی ئاڵمانی سەردەمێک بەو ئامانجە گەیشت، هیچکەس، هیچ کات لە مێژوو شتێک فێر نەبووە و دەرسی وەرنەگرتووە. ڕەنگە ئەو وتەیە وەک حوکمێکی ڕەها و موتڵەق بێتە بەرچاو، بەڵام لانیکەم لەسەر داگیرکەرانی کوردستان سادقە. ئەگەر سەیرێکی پرۆسەی بە دەوڵەتبوونی نەتەوەکان لە ١٠٠ ساڵی ڕابردوودا بکەین دەرس وەرنەگرتنی داگیرکەرانی کوردستان لە مێژوو دەردەکەوێ.

لە ساڵی شۆڕشی فەڕانسە (١٧٨٩) لە هەموو جیهاندا ٢٣ دەوڵەت هەبوو. لە پێش شەڕی یەکەمی جیهانی (١٩١٤) ژمارەی دەوڵەتانی قارەی ئەفریقا نەدەگەیشتە ژمارەی پەنجەکانی دەستێک، هەموو ئەم قارەیە موستەعمەرەی وڵاتانی بەریتانیا، پورتەقاڵ، بلژیک، فەرانسە و و هولەند و... بوون؛ ئێستا ژمارەی وڵاتانی ئەم قارەیە پتر لە ٥٠ وڵاتە. لە کاتی درووستبوونی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ١٩٤٥ ژمارەی ئەو وڵاتانەی بوون بە ئەندام لەو ڕێکخراوە نەدەگەیشتە ٦٠ وڵات لە دەیەی ٥٠، ٦٠ و ٧٠ی زایینی پتر لە سەد وڵاتی تازە هاتنە سەر نەخشەی جوغرافیا، ئێستا ١٩٧ وڵات لە ڕیکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان خاوەنی کورسین.

داگیرکەرانی ئەو وڵاتانە ناچار بون لە ئاست ئیرادەی نەتەوە سەربەخۆخوازەکان هەنگاو بە هەنگاو پاشەکشە بکەن. داگیرکەرانی کوردستان نە لە بەریتانیا، نە لە فەرانسە، نە لە ئامریکا و نە یەکێتی سۆڤییەت بە هێزتر نین کە ناچار کران هیندوستان، ئەلجەزایر، ڤیێتنام و ئەفغانستان بەجێ بێڵن.

لە ڕۆژی ئاڵا و پێشمەرگەدا ئارەزووی سەرکەوتن بۆ چەکداری بە بیرو باوەڕی کورد لە بەرگری لە شوناسی نەتەوەکەمان دەخوازم، چ پێشمەرگە، چ گریلا، و چ شەڕڤان. هیوادارم ڕۆژێک بێ "پەشێو"ی شاعیر چیتر ئەو چیرۆکەی بۆ مناڵان نەگێڕێتەوە کە چۆنیان بەسەردا ڤیژاندووە: بۆ دەرەوە ئەی بێ وڵات، ئەی بێ ئاڵا، چون ڕەشی بینی ئاڵای هەبوو، سپیی بینی ئاڵای هەبوو و هەر چی بینی بووی ئاڵای هەبوو.

ئۆمێد دەخوازم کە هەموو هاونیشتیمانێکی کورد بە ئایدولۆژیای جیاواز، دنیابینیی جیاواز و بە ڕۆئیای جیاواز لە ژێر یەک ئاڵادا کۆ بێتەوە. هەر کوردێک ناسیونالسیت یا ئینترناسیونالیست، لیبراڵ یا سۆسیالیست، موحافزەکار یا شۆڕشگێر و بە گشتی چەپ، ڕاست، میانە و موتەدەین دەتوانێ نیشتمانی خۆش بوێ. چون خۆشەویستیی نیشتمان لە پاوانی کەسدا نییە.

* ئەم وتارە لەلایەن نووسەرەوە لە ڕێوڕەسمی ڕۆژی ٢٦ی سەرماوەز، ڕۆژی ئاڵا و پێشمەرگەی کوردستان لە قەڵای دێموکرات پێشکێش کراوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٨ی دێسەمبەری ٢٠١٨

ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

سەرماوەزی ٢٧٢٢ی کوردی = دێسەمبەری ٢٠٢٢ی زایینی